

KRONIKKSAMLING VOLUM 2

miljøpartiet
de grønne

INNHold

Forord	4
1. Sirkulær økonomi	6
2. Byutvikling på jordet	9
3. Svartlamon – 15 år med medvirkning for grønn byutvikling	12
4. Det offentlige må bygge boliger som leies ut til selvkost	15
5. "Grasrota" må med skal vi få til grønn byutvikling	18
6. Flyktnings situasjonen	22
7. Norske verdier, hva mener vi med det?	25
8. Grønn feminisme – et bedre liv for alle!	27
9. Den seksuelle overtroens plass i tiden	30
10. Nei til forkynning i skulen	33
11. Grønt flagg for bærekraftsmålene i skolen	35
12. Innovasjon i eldreomsorgen	37
13. Hold humøret oppe!	40

FORORD

HILDE OPOKU, REDAKTØR

2016 har vært en oppvåkning for mange i hvor langt den politiske agendaen har beveget seg bort fra folks hverdag. Brexit og valget i USA er velgernes oppgjør med en sikkert reell fremmedgjøring fra samfunnsutviklinga. Store endringsprosesser mangler forankring og forståelse i en hverdag fjernt fra virkeligheten til beslutningstakerne. Når framtidsbildet er uklart kommer også usikkerheten til overflaten og motsanden mot endring. For oss som jobber for en overgang til et bærekraftig samfunn er dette et viktig signal. Uten en bredere involvering og større rom for medbestemmelse kan det være vanskelig å mobilisere til den store dugnaden nå som vi går inn i den epoken hvor klimakuttene virkelig blir merkbare. Derfor er hovedtemaet og den grønne tråden for denne andre Grønne kronikk-samlinga MEDVIRKNING. Eller medvirkning

med virkning som er den viktige nyansen. Dette er en samling tekster som i hovedsak har vært publisert, eller skal publiseres som kronikker i 2016. Bortsett fra en tekst er alle kronikkene denne gangen produsert av folk med tilknytning til politikkutviklingen i Trondheim. Og av uante grunner er det bare damer som denne gangen har svart på oppfordringen om å sende inn sine tekster. Formålet med disse 13 tekstene er å fortsette arbeidet med å se helheten i politikken vår. Forhåpentligvis kan en slik samling være til inspirasjon for diskusjon og videre tenkning. Kapittel 1. Vi starter med et kritisk blikk på det nye økonomibegrepet som er på alles lepper – SIRKULÆR ØKONOMI. Vi spør om en økonomi som ikke bygger på økologiske prinsipper, eller nærhet til menneskers behov er miljøoptimal. Derfra er det naturlig i kapittel 2 å se på mekanismene som styrer

“ Uten bredere involvering og økt medbestemmelse kan det bli vanskelig å mobilisere til den store dugnaden nå som vi går inn i den epoken hvor klimakuttene virkelig blir merkbare.

byutviklinga i vår tid. Holder det sosiale argumentet for å bygge ned matjord for å prioritere BOLIGBYGGING? Kan det i det hele tatt forsvares økologisk, økonomisk eller sosialt å avvikle matjord? I kapittel 3 feirer vi 15 år med ØKOLOGISK FORSØKS-BYDEL på Svartlamon, og i kapittel 4 ser vi på hvordan alternative utbyggingsformer også har sin plass i bysamfunnet for øvrig. I kapittel 5 går vi dybden på hvordan gode medvirkningsprosesser også bygger gode nabolag og lokalsamfunn. Neste tekst ser på involvering og inkludering for flyktninger og tar et oppgjør med at MEDMENNESKELIGHET og HUMANISME reduseres til "hylekor" og "godhetstyranni". I kapittel 7 fortsetter vi med norske verdier og lurer på om det egentlig er noe å skryte av når halvparten av landets unge sier de føler press på grunn av utseende, og stadig flere rapporterer om

psykiske utfordringer? Kapitlene 8 og 9 tar dette videre og ser på noen av de samme mekanismene fra et feministisk perspektiv. Finnes det en egen GRØNN FEMINISME? I kapittel 10 og 11 beveger vi oss inn i skolen og ser litt på alternativet til fravær av skolegudstjeneste og skolens fantastiske mulighet til å gi våre barn nødvendige virkemidler for å møte de globale BÆREKRAFTSMÅLENE. I kapittel 12 tar vi steget videre med Livsglede for eldre og ser på velferdsteknologiens rolle på veien mot økt livskvalitet i alderdommen. Det kan være tungt å mobilisere til endring og medvirkning for "en bedre verden" som ingen helt vet hvordan blir. Humor er kanskje et undervurdert verktøy på veien. I siste kapittel samler vi på miljøseirer og gode historier for å få flere til å delta på den grønne dugnaden MED-VIRKNING!

SIRKULÆR ØKONOMI MÅ BYGGE PÅ ØKOLOGISKE PRINSIPPER SKAL DEN BIDRA TIL BÆREKRAFTIG UTVIKLING

KRISTIN STØREN WIGUM, MDG TRONDHEIM /GAIA TRONDHEIM

Sirkulær økonomi er blitt et populært begrep i kampen om å komme nærmere samfunnets felles mål om bærekraftig utvikling. Naturlig nok var avfallsbransjen og andre bransjer med lang fartstid i kretsløpstenkning tidlig ute med å adoptere begrepet for å beskrive sin virksomhet og framtidige bidrag.

Sirkulær økonomi som konsept bygger i stor grad på praksis og teorier fra økodesign og design for bærekraft. Fra vugge til vugge, Cradle to Cradle, med referanser fra 2002, (McDonough, Braungart), er relansert som grunnideen til sirkulær økonomi. Cradle to Cradle er en filosofi og praksis hvor produkter og materialer transformeres og sirkulerer ved reparasjon, vedlikehold, gjenbruk, resirkulering og kompostering. Cradle to cradle har også

fokus på giftfri produksjon, og målet om å etterligne rausheten og det vakre i naturen, samtidig som ressurser fordeles rettferdig og fornuftig. Sirkulær økonomi fremmer forretningskonsepter introdusert i de ulike fasene av produktenes kretsløp. Dette er altså ikke noe nytt, men nå kommer ideen fra en ny disiplin, og det er bra. Økonomene for sirkulær økonomi inkluderer også ideene om deling og dematerialisering som aktuelle forretningskonsept. Innenfor design for bærekraft er dette utprøvd i svært mange sammenhenger men vi ser at det ikke nødvendigvis gir miljøgevinster, tvert imot, fører det ofte med seg en såkalt rebound effekt, problemene med forbruk forskyver seg til nye områder.

Design for bærekraft og økodesign har røtter fra blant annet industridesign, som i tett samspill med industrien og andre fagfelt har utviklet nye designmetoder og praksis tuftet

på Brundtlandrapporten i 1987. I likhet med sirkulær økonomi, har dette fagfeltet også "stjålet" modeller og teorier fra andre disipliner, med mål å svare på menneskers og jordens behov for bærekraftige løsninger. Økologisk, sosial, kulturell, og økonomisk helhet utforskes for langsiktige gevinster.

Designere og forskere har jobbet med produkters livsløpsanalyser (LCA), mer bruk av fornybare materialer, og ikke minst service og systemorienterte løsninger med mål om å forbedre og endre livsstil og hverdagslig adferd. Fra end-of-pipe-løsninger i produksjon, har mange politikere, organisasjoner og miljøforkjempere også sett at vi må arbeide for paradigmeskift og verdiendringer mot helhetlige og mer miljøvennlige løsninger. Det har likevel, til enhver tid, vært en stor "elefant" i rommet; den økonomiske modellen vi arbeider innenfor støtter ikke opp om langsiktig bærekraft - verken for mennesker eller natur. En systemendring for rettferdig fordeling og enklere liv er vanskelig forenlig med dagens kapitalistiske system. Men kan sirkulær økonomi være løsningen?

Den Europeiske Union foreslår en endring mot sirkulær økonomi og nevner i sitt nye strategiprogram "Zero Waste Programme" (2014), grunnleggende prinsipper fra økodesign som verktøy: redusere, reparere, resirkulere, og endring av materialvalg til fordel for biomaterialer eller såkalt fornybare materialer. Hovedmålet til EU er fremdeles å øke medlemslandenes BNP og å skape generell økonomisk vekst i Europa.

Verdens felles globale utfordringer kom tydelig fram i 2015 med både Paris-avtalen og FN landenes samstemte ja til 17 nye bærekraftsmål. Det er internasjonal enighet omsammenhengene mellom fattigdom, ujevn distribusjon av velferd, klimaendringer, og

økologisk forringelse og tap av arter. Økologisk økonomi (Daly 2004) er et rammeverk for systemforandring som har som mål å inkludere disse menneskelige aspektene og kompleksesammenhengene i nye økonomiske spilleregler. Hvordan kan designere og andre aktører selv bli medspillere og underbygge et slikt nytt økonomisk paradigmeskift? Uten å endre det store økonomiske spillet som sådan, vil ingen av økodesignprinsippene som å reparere og å gjenbruke for en sirkulær økonomi være realistiske opsjoner i høykostland. Håndverk og arbeidskraft er for kostbart, og reparasjon av et par sko vil aldri kunne konkurrere med billige nye par produsert i et lavkostland. I verste fall begynner vi å sende sko til reparasjon på andre kontinent enn vårt eget.

Det er en økende interesse i flere europeiske byer for håndverk og gamle produksjonsteknikker og reparasjon. Makers faire, Repair og Playground er eksempel på "bevegelser" som gir små nisjeverksted og unike butikker ny renessanse. Byutvikling inkluderer en ny type diskusjon om hvordan vi kan unngå gentrifisering og tap av små virksomheter, kunstnerisk produksjon og sosialt mangfold i voksende byer. En våkenhet kan spores hos enkelte politikere og deler av befolkningen som ser behovet for å støtte opp om disse bymiljøene som økologiske og økonomiske forsøksområder. Noe mer enn det er foreløpig vanskelig. Ved byfornyelse og oppussing forsvinner gjerne menneskene som representerer nettopp sirkulær økonomi, fordi husleie og arbeidslokaler blir for dyre.

Forsker Margrit Kennedy beskriver i sin bok *Occupy Money* (2014) hvordan det etablerte økonomiske systemet vi har i dag har sin store begrensning i å kunne støtte opp om bærekraftig utvikling, og at en økonomi basert på eksponentiell vekst gjennom renter,

og renters rente ikke er forenlig med jordens bæreevne. Den gode nyheten er at det allerede i dag finnes gryende alternativer som trinnvis kan ta over for de kapitalistiske strukturene. Det vil ikke skje en endring innenfra, men på siden av det etablerte. Så kan vi håpe at de på sikt blir store nok til å dominere.

JAK-modellen er et svensk eksempel på hva et slikt alternativ kan være. Modellen ble opprettet i 1965 av bønder som ikke klarte å innfri skyhøye lånerenter og måtte skape sin egen bankløsning. "J" står for Jord, "A" for Arbeid og "K" for Kapital. JAK-bank er en medlemsbank, og fungerer som et kooperativ hvor alle er avhengige av hverandres suksess. Banken bygger på relasjonelle mekanismer mellom medlemmene, og de ansatte arbeider tett på sine medlemmer regionalt. Det er ingen rente på innskudd, men heller ikke på lån. Du betaler derimot en risikoforsikring (som senere returneres), og forplikter deg til et spareprogram, som erstatter innbetaling av renter. JAK-banken har i dag 39 000 medlemmer. Mange medlemmer engasjerer

seg frivillig i drift av banken og alle medlemmer oppfordres til å verve nye medlemmer for å styrke det økonomiske fellesskapet. På verdensbasis finnes flere lignende konsepter.

Disse relativt nye bankkonseptene skaper økonomisk sirkulasjon uten inflasjon og krav om årlig økt fortjeneste verken i banken eller hos medlemmene. Det kan se ut til at det er bankene som har nøkkelen til det store økonomiske paradigmeskiftet, samtidig som politiske føringer over tid vil bli viktig for å oppfordre bankene til en slik overgang. Det vil true bankene og finansinstitusjonene som de store overskuddsforetakene de fleste framstår som i dag. Å gjøre seg rik på renter har historisk sett også blitt sett på som uforenlig med en sosial rettferdig ordning, og dermed vurdert som uetisk. Det er tydelig at det ligger idealisme bak driften av JAK-bank, med ideell innsats hos både ansatte og medlemmer. Kanskje forutsetter et bærekraftig økonomisk system nettoppdettesamspillet mellom mennesker på regionalt nivå for å oppnå global rettferdighet fordeling og bærekraft?

BYUTVIKLING PÅ JORDET

HILDE OPOKU, VARAORDFØRER FOR MDG I TRONDHEIM

En forkortet versjon var publisert i Adresseavisen 26.8.2016

Byutvikling har blitt en het potet i Trondheim. Dessverre er det ikke sammenheng mellom behov, mål og politiske virkemidler. Prognosene for befolkningsutviklinga tilsier at vi har behov for 24.000 flere boliger fram til 2030. Det er allerede prosjektert for nærmere 40.000 boliger, i tillegg kommer kartlagt fortettingspotensial som er nesten like stort. Til sammen har vi et boligpotensial i kommunens planprogram for 79.750 boliger. Dette før områdene holdt utenom grønnstrek for arealberedskap er tatt med i beregninga. Paradoksalt nok går likevel boligprisene opp, biltrafikken øker og det er ingen politisk kontroll på hvilke bydeler som først står ferdig. Det er på tide å stikke fingeren i jorda å få på plass en helhetlig utbyggingsplan! Vi har fire konkrete forslag.

Prognoser er prognoser

Boligbehovet beregnes ut fra forventa befolkningsvekst, og et gjennomsnitt anslag på 1,9 personer per bolig. I følge SSB vil folketallet i Trondheim nå 300 000 i 2100, og 8,8 millioner på landsbasis. Holder vi antatt antall hoder per boligenhet konstant, vil det si at 120 000 nye innbyggere trenger 63 000 nye boliger innen 85 år. 17 000 færre enn det som alt ligger i kommunens planprogram. Prognoser er imidlertid bare prognoser, de kan påvirkes og blir påvirket av mange faktorer. Det bør vi ha lært av 60-tallets utviklings-bom.

Prognosene dengang tilsa at Trondheim ville nå en befolkning på 200 000 i 1990. Med det utgangspunktet ble avlastningsbyen på Tiller påbegynt, og tomt på Dragvoll kjøpt for universitetsformål. Allerede tiåret etter flatet folketallet ut, før veksten tok seg opp igjen 30 år senere. Kapasiteten på Tiller er fortsatt ikke fullt utnyttet, og universitetsbygg på Dragvoll

ville ikke vært aktuelt i dag. Skulle prognosene slå til, vet vi at kapasiteten er der. I mellomtiden må vi ha en hensiktsmessig plan på hva som bygges først og sist. Det er innlysende at matjord, transport og mennesker må legges på premissene.

Kveldssol og utsikt ikke nok

I 2013 var selvforsyningsgraden vår på 37% for mat produsert på norsk fôr. Med dagens utbyggingsplaner er den synkende, og vil i 2100 være på 22,9%. Dette gjør oss sårbare. Derfor må vi også å utarbeide scenarier for hva Norge, Trondheim og omegn kan bære økologisk, og tilpasse byutviklingen deretter, fremfor bare å se på hvor mange boliger det er plass til. De Grønne har satt i bestilling en plan for helhetlig matstrategi. Denne må øke innsatsen på bynær og urban dyrking. Matjord er det nye gullet. Faktisk må det en istid til for å lage ny jord egnet til formålet. I dette perspektivet er det innlysende at dyrkbare areal må stå bakerst i køen for utbygging.

Ikke en gjeng eneboere

En bærekraftig by må også være sosialt bærekraftig. Ingen er så ensomme som menneskene i de skandinaviske landene. Vi må både ta vårt sosiale ansvar, og bygge mer sosialt. Siden vi flyttet fra storfamilien på landet, har boformene vært i stadig endring. Det er ikke noe i utviklinga som tilsier ytterligere reduksjon i personer per bolig. Vi må våge å sette et nytt forventningsmål for boligutnyttelse. Om vi går ut fra et snitt på 2,05 hoder per bolig, slik det var på 1980 tallet, har vi redusert boligbehovet med 8%. Flere søker seg til nye boligformer med flere fellesfunksjoner, dette er plasseffektivt og sosialt. Vi kan for eksempel ha felles vaskerom, gjesterom, eller kjøkken. Her kan vi hente inspirasjon fra utredningen som ble gjort for klimabydelen Brøset, og erfaringene fra den økologiske forsøksbydelen på Svartlamon. Også en miks

av boligtyper som blander alderssammensetning er samfunnsøkonomisk lønnsomt.

Helhetlig framdriftsplan

Flertallspartiene har 1750 nye boliger i året som mål for å sikre etterspørsel og holde prisen nede. Det reelle behovet i dag er 1300 per år. Per august var det tatt i bruk 1254 nye boliger i år. Likevel øker prisen fordi utbyggerne er hissig på å få gjennom reguleringsplanene. Dette gir dem selv kontrollen over når og hvor det bygges innenfor regulert område. Slik holdes prisene høye og hensynet til offentlig infrastruktur og andre politiske målsetninger som fortetting og nullvekst i trafikken uthules.

Derfor må vi tørre å vedta en helhetlig boligpolitisk plan som både ivaretar sosiopolitiske hensyn og sikrer andre viktige byutviklingsmål. Dette betyr at vi må utfordre den markedsstyrte boligutviklingen som i dag legges til grunn. Vi foreslår å utvikle forpliktende utviklingsavtaler med utbyggerne, slik at andre samfunnshensyn ivaretas.

Masterplan for kollektivløsninger

Gjennom Miljøpakken og Bymiljøavtalen investeres store beløp i gang, sykkel og kollektiv – men det foreligger ingen masterplan som binder bolig- og transportutvikling sammen. Bygningsrådet har de siste månedene fått en rekke ordinære saker til behandling hvor ny superbusstrasse kommer inn som x-faktor i saken. En overordna plan for framtidige kollektivløsninger må på plass før flere større boligprosjekt påbegynnes. Denne må også ta for seg bybaneutredningen som er bestilt.

Bygge i høyden bakerst

Ole Wiig har det siste året skapt debatt og engasjement med sin ivrer for en voldsom fortetting langs sjøkanten. Fra Ila, via sentrum til Brattøra og Nyhavna. Heller ikke her har vi det travelt.

På Brattøra og Nyhavna har vi en unik mulighet til å bygge sentrumsnære bydeler i et spennende samspill av nye boliger, røft havnemiljø og viktige kulturnæringer. For å ta vare på den gamle byens særpreg og framtidige behov, må utsyn og tilgang til fjorden holdes åpen for folk, transport og næring. Det gamle sentrum innenfor elveslyngen bærer Trondheims sjel og identitet. Her er det all grunn til å være konservativ både til byggehøyder og riving.

Følger vi logikken over burde oppstart for en helhetlig utbyggingsplan være trafikknutepunktet på Sluppen. Geografien mellom Kroppanbrua og Byporten tillater at det bygges både tett og høyt. Bare i denne bydelen er vi oppe i et antall boliger som tilsier at vi bør se skurtreskere på både Overvik, Rotvoll og Granås i lang tid framover.

SVARTLAMON – 15 ÅR MED MEDVIRKNING FOR GRØNN BYUTVIKLING

MONA UNDISDATTER, MDG OG BEBOER PÅ SVARTLAMON
HILDE OPOKU, VARAORDFØRER FOR MDG I TRONDHEIM

Publisert på Adressa.no 22.11.2016

22. november feiret vi 15 år med byøkologisk forsøksbydel på Svartlamon. I ei tid hvor teknologi og teknologiske løsninger har fått stor plass i diskusjonen om klima, miljø og det grønne skiftet er bydelen en viktig leverandør av løsninger som setter mennesker og medvirkning i sentrum.

Løsningen på klima og miljøutfordringen handler egentlig om livene vi lever og det vi skal leve av. Vi kan ikke gjennomføre store samfunnsendringer uten at den menneskelige faktoren tas på alvor. I Trondheim er vi så heldige å ha en egen bydel hvor ulike samfunnsmodeller for en grønnere livsstil prøves ut. Flere har allerede blitt adoptert av storsamfunnet, og formannskapet i byen har vedtatt at overføringsverdien fra forsøksbydelen skal

ivaretas langt bedre framover. Svartlamon er viktig for uttesting av alternativ byutvikling, medvirkning, selvbyggeri, bevaring, gjenbruk, bomiljø, barn i by, urbant landbruk m.m. Svartlamon er livskvalitet, ikke fattigdom og slum. Svartlamon er et bomiljø der man vil skape en bedre hverdag for seg selv og sine naboer i et økologisk bærekraftig bysamfunn.

Allerede fra 1980-tallet har Svartlamon vært en livskraftig del av den internasjonale urbane økologiske bevegelsen som har banet vei for bevissthet og kunnskap om blant annet gjenbruk og urban dyrking, som senere har blitt tatt opp i storsamfunnet. Det "byøkologiske" er et sosialt prosjekt, som handler om å konkretisere hvordan globale utfordringer kan bekjempes gjennom lokale handlinger og en økologisk bærekraftig livsstil.

3. SVARTLAMON

Sosiale og økologiske aspekt er vanskelig å omsette i tall

Markedsspråket i byutvikling utelukker aspekter som lokaldemokrati og tilhørighet. Sosial byøkologisk utvikling er bærekraftig også for mennesker. Opplevelsen av tilhørighet er viktig både i det lille og det store samfunnet. Fellesskapet på Svartlamon er grunnpilaren i det byøkologiske prosjektet. «Det som er viktig med Svartlamon er at (...) nettverkav naboskap er viktigere enn statusbolig og karriere. Fattigdom kommer når folk blir isolert utenfor, isolert i «kommunal» fattigdom, uten nettverk. Vi på Svartlamon har et stort og godt nettverk» - Sonja, beboer.

Miljøtiltak som passivhus og elbiler er i stor grad løsninger rettet mot en kjøpesterk middelklasse. Svartlamon som prosjekt er viktig for å utvikle et sosio-økologisk perspektiv som går fra individuelt konsum og eierskap til å produsere alternative løsninger som man kan dele i fellesskap. Poenget vårt er ikke et enten eller, men at mere av erfaringene og historikken fra Svartlamon må inn i by- og samfunnsutviklingen.

Svartlamon - 15 år med medvirkning for Grønn Byutvikling
Hvem skulle trodd det?!! Svartlamon boligstiftelse fylte 15 år tirsdag 22. november. En stiftelse som forvalter boligene til ca 250 mennesker i alle aldre. Som enkelte mente var en utopi. Svartlamon er her fortsatt og har tenkt til å være her i nye 15 år og enda lenger. Stiftelsens formål er å utvikle bærekraftige løsninger når det gjelder miljø på alle plan; økologi, sosialt, kulturelt, forvaltningsmessig, historisk og når det gjelder brukermedvirkning.

Bydelen er under gradvis utvikling av både beboere, kunstnere, musikere, bedrifter og andre som er med på å sette sitt preg på Svartlamon.

Hus rehabiliteres, egeninnsatsen er stor. Det er bygd nytt, bygges nyt, og skal bygges mer. Her bor alle slags folk og takhøyden er stor for ulike meninger. Kort og godt; essensen av Trondheim.

Dugnad er det ene kjennetegnet på dagliglivet, det andre er bydelen som møtested for inspirasjon og kreativitet. I Strandveien ligger Ramp Pub, & Spiseri, der byens kreative krefter møtes til uformell idémyldring, kunstakademistudentenes Galleri Blunk og bokkaféen Ivar Matlaus. Svartlamon kultur- og næringsstiftelse huser senter for dansekunst, konsert- og teaterscene, kunstnerfellesskap med atelier, et senter for kreativ gjenbruk, studio og øvingsrom til musikere m.m.

Kollektive løsninger gjør at naboer treffer hverandre i hverdagen. Som igjen fører til at flere lager middag sammen, eller at hele nabolag tar en kaffe. Å bo på Svartlamon er et valg man tar for livet sitt. Bo med kollektive løsninger og leve i en lavforbrukskultur. Samtidig som man er en del av samfunnslivet. «Jeg liker verdiene Svartlamon står for, og hvordan de kommer til uttrykk. For eksempel å velge å dele støvsuger med naboen, sånntat man kan være mer avhengig av hverandre – og mindre avhengig av hver sine ting» - beboer.

Svartlamomodellen

Svartlamon har gjennom 15 år vist et levende alternativ til forbrukersamfunnet på en måte som har gitt Trondheim en unik posisjon i verden. Et eksempel på organisk utvikling av et bærekraftig bomiljø i by, som bystyrevedtaket fra 2001 la til grunn: «Det overordnede målet er at Svartlamon skal være en alternativ bydel med stortrom for eksperimentering, forsøk og utprøving. Det gjelder både boliger, boformer, sosialt samspill, medvirkning, økologi og energi, kommunale tjenester, kunst, kultur og næringsutvikling».

“ Hvor godt vi lykkes med den menneskelige faktoren er avgjørende for hvor godt vi lykkes med den grønne omstillingen, da må vi ha mangfold.

Unikt for Trondheim er at politikerne har gitt et byrom til å utforske løsninger for et økologisk og sosialt bærekraftig samfunn. Dette har vist seg å ha en overføringsverdi til økologisk bærekraftig byutvikling utenfor Norges grenser.

Hvor godt vi lykkes med den menneskelige faktoren er avgjørende for hvor godt vi lykkes med den grønne omstillingen, da må vi ha mangfold. Kan vi nå binde bydelen som kommer på Nyhavna sammen med Svartlamon? Hva med å hente forlatte tømmerkasselus som kan settes opp på tomta mellom bydelen og Nyhavna? Hageplusshuset er et Svartlamon-initiativ på trappene. Boligstiftelsen kan også stå for utleie av kaiplass til husbåter på

Strandveikaia.

Jubilanten har høyst relevante bidrag inn i den moderne byutviklinga. Nå som Nyhavna er i spill kan vi lære av boligstiftelsens organisasjon og erfaring med økologisk bygging og utleie. Norges første mikrohus har allerede parkert på området, og det er plass til flere. Høyhuset - som ble Norges første bygg i massivtre vant tidlig en arkitekturpris i Berlin, det har inspirert til nye bygg- og nå diskuterer Trondheimsregionen hvordan vi kan få egen produksjon av massivtre i regionen. Selvbyggerhusene er en viktig modell for nye utbygginger, de står ferdig sommeren 2017. Det er en særdeles kraftfull jublant vi feirer!

DET OFFENTLIGE MÅ BYGGE BOLIGER SOM LEIES UT TIL SELVKOST

INGUNN MOEN, MONA UNDISDATTER OG HILDE OPOKU

En tidligere versjon var på trykk i Adresseavisen 20. oktober 2016.

I Adresseavisens leder 3. oktober etterlyses et skarpere blikk på Trondheims utvikling. Vi mener politikken har abdisert på viktige områder, som for eksempel i boligpolitikken. Vi mener det offentlige, stat eller kommune må være utbyggere og eiere av forskjellige typer boliger som til sammen gir et bedre tilbud til enslige, familier, studenter og eldre. Boligene må leies ut til selvkost. Oppå husleien kan det ligge et månedlig beløp til boligsparing for leietageren, som leietakerne får utbetalt når de flytter. Om de bor lenge nok til at hele boligen er nedbetalt, eier de boligen selv. Selvkostleien for nye boliger vil ikke ligge så mye under markedsleien. Forskjellen er at man ikke må ta opp store lån som vanskeliggjør andre valg i livet, og hvor bankrenten erstattes med egensparing. Noen vil fortsatt trenge bostøtte, men da går bostøtten tilbake til det offentlige isteden for til spekulanter.

En slik ordning vil ha mange fordeler.

1. Det vil kjøle ned boligmarkedet ved at boligbyggingen blir mer forutsigbar.
2. Etersom boligene leies ut til selvkost kan vi bruke utbyggingen til fortetting og til vitalisering der det er mest hensiktsmessig i forhold til kollektivtransport og andre viktige offentlige funksjoner.
3. Flere får råd til å bo i og nært sentrum. Altså kan vi få flere barnefamilier og variert befolkning både inn til sentrum og i bydelene.

Politikerne flikker på problemet men tør ikke å røre markedsmekanismene. Det skrives mye om at boligprisene øker. Men vi hører og leser veldig få som snakker om å gjøre noe med prismekanismene som gjør at prisene øker. Vi må innføre begrepet boligpolitikk igjen. Vi må tørre å ta styring på utviklingen. Ved å bygge boliger som selges og leies ut til kostpris vil det bygges flere boliger, boligmarkedet kjøles ned og flere får råd til en anstendig bolig.

I Norge tar vi var på hverandre.

En grunnleggende del av velferdssystemet er retten til å bo. Alle har rett til tak over hodet, plass til en seng, plass til både seg og familien. Hvis prisen på en vanlig bolig, for å kjøpe eller leie, er blitt så høy at mange bruker store deler av inntekten til å bo, øker forskjellene mellom folk mer enn det som burde være aktuelt i et samfunn der vi skryter av at vi tar vare på hverandre. Forskjellene øker for mye når boligprisene øker som de gjør nå. De fattige blir fattigere, og flere blir fattige.

Men blir det ikke en ghetto av billige boliger når det offentlige skal bygge?

Nei. Ettersom boligene leies ut til selvkost vil det ikke være noen grunn til å bygge med dårlig standard. Ettersom boligbyggingen styres av kommunen vil de nye boligene være spredt mellom andre bygg og boliger. De vil bygges med ulik størrelse og standard slik at de som ønsker små og enkle boliger får det. Eller de kan bygges slik at det også er plass til barnefamilier i sentrum. Det kan bygges boliger for familier, for single og for de som ønsker å bo i kollektiv. Kommunen må opptre som ansvarlig eier, og leie ut til en blanding av ulike folk, både de som trenger hjelp for å komme inn på boligmarkedet og de som ikke trenger det.

Det finnes eksempler. Vi kan lære av erfaringer fra Folkhemmet i Sverige. Dette er en bygge- og boform som har vist seg å fungere. Her ble det bygget forsteder med ulike leiligheter til forskjellige livssituasjoner som man

kunne bytte innad i hver bydel. Forstedene som ble bygget både i Norge og Sverige på 1930 – 60-tallet er eksempler på vellykket offentlig boligbygging, med infrastruktur for handel, helse, skole og kultur. Ullevål Hageby er et konkret eksempel. I Norge er disse boligene blitt en del av boligmarkedet. I Sverige er boligformidlingen blitt privatisert i boligformidlingselskaper som driver etter samme prinsipp som før.

Kommunen har også ansvar for byplanlegging. En offentlig boligbygging handler ikke bare om å sørge for nok boliger. Folk må kunne bo langs kollektivakser og i sentrum. De må kunne velge å bo der barna går på skole, og har sine fritidsaktiviteter og venner. I dag må mange flytte fra sin bydel hvis livssituasjonen endrer seg og de ikke lenger klarer utgiftene i den boligen de har hatt.

Byer blir levende om det bor folk der. En by blir upersonlig når de som jobber der ikke bor i byen. Det samme når de som bruker de mange tjenestene i byen kommer utenfra og reiser inn til byen, enten på jobb eller for å handle. Offentlige ansatte som brannmannskap, renovasjonsarbeidere, NAV-ansatte og politi skal ikke behøve å pendle hvis de ikke ønsker det. Mindre pendling er bra for klimaet. Flere leieboliger til folk som jobber i bykjernene er bra for å få en levende bykjerne. Vi behøver utleieboliger på de mest attraktive tomtene i bykjernen, for å unngå segregering, og for å få en sunn demografi med barn og folk i alle aldre.

Med offentlig boligbygging kan vi få til en spredt fortetting i bykjernen som bygger videre på eksisterende kultur og miljø. En organisk tankegang må erstatte den industrielle tankegangen for boligbygging som har rådet tidligere.

Vårt forslag vil ikke gå ut over de som investerer i bolig. Det vil ikke føre til noe krakk i boligprisene sånn at vanlige småspare- re mister verdien av sitt kjøp eller sin eiendom. Å bygge flere boliger vil bare bremse prisut- viklingen, og langsomt redusere prisnivået.

Det vil ikke være mulig å bygge så raskt at boligbobla sprekker på denne måten.

Altså er det ikke noen grunn til å være redd for å ta styring på boligpolitikken. Miljøpar- tiet De Grønnes mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse. Økonomien skal underordnes sunne økologiske prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt. Livskraftige lokalsamfunn for alle er en forutsetning for å nå målet.

”GRASROTA” MÅ MED SKAL VI FÅ TIL GRØNN BYUTVIKLING

RUCA KATRINE MAASS

Byene vokser, vi bor tettere og interessen mot hverandre står ofte steilt mot hverandre. Ofte handler det om manglende kommunikasjon fra kommunale myndigheter om overordna målsetninger om byutvikling i ei grønn omstilling som ikke har nødvendig forankring i nabolagene hvor de skal settes ut i live. I Trondheim har vi det siste året sett det for eksempel på Nidarø, på Bromstad og Sverresborg. Omstilling er vanskelig og krever bedre prosesser framover. Skal vi få til det må både politikere, administrasjon og innbyggere delta i politikktutvikling på flere arenaer og nye måter enn det som er dagens praksis.

«Grasrota» har blitt knyttet til grønn politikk gjennom mer enn bare fargen: fra begynnelsen var reell medvirkning i politiske prosesser en viktig del av den grønne bevegelsen som oppsto i Europa og Norge i løpet av 80-tallet. Prinsipper som «gjør-det-selv» ble overført til større samfunnsområder og folk begynte å ta

utforming og tilbud i nabolag i egne hender. Lokale initiativer ble etterhvert satt i system og medvirkning av lokalbefolkningen ble et viktig prinsipp i Lokal Agenda 21 prosjektene, som verden over var lokalsamfunnernes oppfølging av FNs konferanse for bærekraftig utvikling i Rio i 1992. Mange ble frustrerte fordi politikerne ikke var modne for de endringene som måtte til for å skape en reell bærekraftig utvikling. Nå går byene foran med ambisiøse klimahandlingsplaner og miljøtiltak for å nå Paris-avtalen og FNs globale bærekraftsmål.

Men hva skjedde siden med medvirkningen? Det lokale handlingsrommet virker trangere enn på lenge. De fleste av oss lever sine liv i byer som er gjennomført, menneskeskapt og kontrollert ned til minste detalj. Vi beveger oss gjennom byrommet som passive konsumenter, og tar byens utforming og tilbud for gitt og uforanderlig. Kun ved store utbygginger gjennom livets noen bleke skygger av tankene bak Lokal Agenda 21: kommunen er forpliktet til å arrangere «folkemøter» der lokalbefolkningen skal tas med i prosessen. Som regel blir dette til rene informasjonsmøter der innbyggenes rolle er å ta imot informasjon, kanskje

formulere litt kritikk som blir imøtegått der og da, og så fortsetter utbyggingen uten nevneverdige endringer. Befolkningen føler seg forbigått og lur. Kommunen bruker enorme summer på å bygge områder som ikke brukes, og som få har noe forhold til. Til og med i De Grønne har bevisstheten om inkluderende prinsipper tilsynelatende mistet fotfeste, noe som vises tydelig i hvordan MDG Oslo har håndtert Haus-saken: Istedenfor å gi handlingsrom til et allerede etablert miljø overføres ansvar til kommersielle utbyggere, som kjører fram sine løsninger uten hensyn til lokal historie, omstendigheter og befolkningen.

At byer som utvikles uten god nok sammenheng med det som rører seg på bakkeplan produserer dårlige løsninger er åpenbart. For virkelig å forstå hvorfor lokalt engasjement og reell medvirkning er viktige faktorer i byutvikling må vi ta utgangspunkt i hva det har å si for nabolaget, for innbyggerne, byen og ikke minst hvordan dette kan være et viktig ledd i styrkinga av endemokratisk samfunnsutvikling.

For å begynne med nabolaget: Aktiv medvirkning og det å utvikle et følt lokalt eierskap overfor nabolaget og nabolagsressursene bidrar jevnt over til at tilbud og områder som utvikles svarer bedre til lokale behov, passer bedre til den lokale befolkningen, og blir dermed også brukt mer. Lokale innbyggere har ofte ganske detaljerte forestillinger om hvordan eksisterende tilbud fungerer, hva som mangler, og hvordan det kan forbedres. Det kan være nok å etablere tilbud som i seg selv er lett å tilpasse varierende behov og ønsker, rett og slett gjennom at de kan bli brukt til ulike formål. Det å bygge flerbrukshaller istedenfor definerte fotballbaner kan være et eksempel på slikt. Men også det å la noen områder forbli u-definert, og dermed gi rom for å gjøre noe med sine egne omgivelser, kan ha viktige kvaliteter. Gjennom å gjøre noe selv, for

eksempel drive et bydelshus, kan nabolag som sådan utvikle troen på å få gjennomført ting på egenhånd, og blir dermed mer uavhengig av «storsamfunnet» som distributør for lokale ressurser. Samtidig vil en slik lokal selvforståelse motvirke både følgene og utvikling av den type lokal stigma som nabolag kan bli utsatt for – som vi har sett skje med Grønland og Tøyen, Saupstad og Lademoen. Samtidig kan det å føle felles ansvar og eierskap overfor nabolaget gjøre noe med det sosiale klimaet, styrke tilhørighet og sosial kapital, og bidra til etablering av uformelle hjelperelasjoner. Slike oppfatninger vil ofte resultere i bedre vedlikehold (fordi innbyggerne tar grep selv) og en form for lokal identitet og stolthet som kan virke beskyttende.

Dette underbygges av erfaringene fra området løft Saupstad hvor medvirkning, særlig til bydelens unge har stått i fokus. Modellen forsøkes nå overført til Rosenborg bydel. Erfaringene herfra viser at økt medvirkning krever mange tilpassede metoder, og at dette gjennomføres på mange arenaer tilpasset ulike målgrupper.

Det arrangeres folkemøter, planverksteder, workshops, ungdomstråkk, dialogmøter, kurs (f.eks. dyrking) og man må inn på hverandres arenaer for å diskutere aktuelle problemstillinger (f.eks. i kirken, i moskeen, på frivilligsentralen, på biblioteket m.m.). Helt konkret har deherstyrket medvirkningsprosessen oppmot planlegging av Heimdal VGS og de nye kommunale skolene. Dette har inkludert møter og har sortert flere hundre innspill som er sendt programledelsen i innspillskasse. En viktig erfaring er at det er veldig viktig at premissene for medvirkningen kommuniseres: hva betyr medvirkning i akkurat denne sammenhengen? Hva er det mulig å påvirke, hva er de overordna målsetningene, hva er bestemt og hva er usikkert.

Innbyggerne som blir dratt med aktivt i utforming av sine nabolag vil ikke bare få tilgang til bedre fungerende fasiliteter. Gjennom å ta del i utformingen av sitt eget livsrom vil de gjøre en del erfaringer, og utvikle troen på at de klarer å møte utfordringer, ha en viss kontroll over hvordan livet kommer til å utspille seg, og evnen til å forhandle fram kompromisser. Mens toppstyrte prosesser kombinert med begrensede ressurser lett kan føre til internkonkurransen mellom ulike grupperinger i et nabolag (for eksempel ungdom mot eldre), vil aktiv involvering ofte føre til at man får en bedre forståelse for ulike, og kanskje motstridende behov. Dermed får innbyggerne større innsikt i alle prosessene som utspiller seg i og rundt nabolaget og dens ressurser, og hvordan man kan påvirke prosesser på en positiv måte.

En by som er satt sammen av nabolag som er utformet av sine egne innbyggerne oppleves som mer interessant og variert, og vil utvise større særpreg enn byer som er utviklet på bakgrunn av nasjonale og over-nasjonale forståelser og behov- om det er fra det offentlige eller fra kommersielle aktører, resultatet er ofte ensformede og kjedelig. I tillegg vil en by som inkluderer alle sine innbyggere ofte utvise et mer aktivt kulturliv, og lokal identitet. Det kan for eksempel spekuleres i om Trondheim hadde klart å etablere sitt rykte som «Norges rockehovedstad» som blant annet førte til plassering av Rockheim, uten at byen hadde gitt rom for sine alternative miljøer gjennom

UFFA og Svartlamon. Med et større handlingsrom kan innbyggerne aktivt delta i å skape byens identitet. Dette vil også medføre en historisk kontinuitet, fordi miljøene vokser fram i et fortløpende samspill mellom byen og innbyggerne. Det er imidlertid viktig at vi ikke forsterker "vi" og "dem" holdninger som ofte gir seg utslag i NIMBY syndromet (Not In My Back Yard). Det er derfor viktig at vi også klarer å løfte diskusjonene opp på bynivå og legger til rette for varierte botilbud som tiltrekker seg et mangfold av mennesker i de enkelte bydelene.

God medvirkningsmetodikk kan også være en del av løsningen på denne utfordringen som vi i dag opplever. Erfaringene fra nabolagsstrategier overføres gjerne på samfunnets større strukturer. Opplevelser av ekskludering, fremmedgjøring og overkjøring kan være med å skape et bilde av et samfunn som ikke har plass til meg, og der jeg er uønsket. Aktiv involvering i alle ledd- planlegging, utforming, implementering, drift og vedlikehold og videre utvikling av fasiliteter kan derimot gi større innsikt i hvordan samfunnet fungerer, og bidra til grunnleggende erfaringer av å bli hørt, tatt på alvor, og være del av noe større. I sin tur kan dette bli viktige byggesteiner i å utvikle en forståelse for hva det innebærer og være et aktiv medlem i et demokratisk samfunn. Ikke minst kan aktiv medvirkning gjøre et viktig bidrag til å utjevne sosiale forskjeller: Ulikheter mellom nabolag finnes nemlig ikke

“ Aktiv og reell medvirkning i nabolaget (...) burde bli en grønn rettesnor for politikere som vil drive fram en grønn, inkluderende og bærekraftig byutvikling.

bare i forhold til hvilke ressurser som finnes, men i stor grad også i forhold til hvordan ressursene er utformet og tilpasset, og graden av innflytelse innbyggerne har over sine egne omgivelser og lokale beslutningsprosesser. Det er ingen hemmelighet at bedre utdanning, flere ressurser og mer status gir mer innflytelse, og at mange grupper uteblir fra de offisielle «folkemøtene». Men kanskje det er nettopp disse gruppene som trenger å bli invitert med, hørt, og gitt en mulighet til å bidra positivt i sin umiddelbare kontekst?

Derfor tar De Grønne nå initiativ, gjennom en interpellasjon i Bystyret, til å gjennomgå de kommunale medvirkningsprosessene med mål om å få økt lokal medvirkning og innflytelse og ikke minst en bedre dialog mellom innbyggerne, myndigheter og media. Ingen er

tjent med at berørte parter ikke har fått med seg prosessene før avgjørelsene skal tas, eller munnhuggeriet vi har opplevd på folkemøtene det siste halve året.

Grønn byutvikling må ta mange hensyn, og kan ta mange ulike former i ulike byer. Selv om det kan være vanskelig å bli enig om løsninger, så burde det være lett å bli enig om felles arbeidsmåter: Hvordan ting blir gjort kan være vel så avgjørende som hva som faktisk gjøres. Aktiv og reell medvirkning i nabolaget, fra å ha mulighet til å bruke nabolagsressurser til egne formål, delta og organisere selv, fram til å være en aktiv og forpliktende part i større forandringer burde bli en grønn rettesnor for politikere som vil drive fram en grønn, inkluderende og bærekraftig byutvikling.

Vi aksepterer ikke at medmenneskelighet og humanisme

REDUSERES TIL ET SKJEBNESVANGERT “HYLEKOR” OG “GODHETSTYRANNI”

på en kommunikasjonsrådgivers skrivebord

HILDE OPOKU, VARAORDFØRER FOR MDG I TRONDHEIM
KRISTIN STØREN WIGUM

Vi må tenke nytt, sa Jan Egeland til studenter og ansatte ved NTNU i Trondheim under lanseringa av samarbeidet mellom universitetet, Flyktningehjelpen og kommunen i januar i år. Egeland er leder for Flyktningehjelpen, og ny leder av en arbeidsgruppe utpekt av FNs generalsekretær, som skal jobbe med løsninger for beskyttelse av syriske sivile. Aldri har vi hatt så mange flyktninger på én gang i verden, men aldri har vi vært bedre rustet til å takle denne utfordringen, var Egelands budskap. Det var mens vi enda var stolte medmennesker med humanistiske perspektiver for flyktninger som kjemper for sine liv og ei framtid for sine barn.

I dag er det 65 millioner flyktninger i verden, men byrden er på ingen måte rettferdig fordelt. Ni av ti flyktninger kommer fra et fattig land og forblir flyktninger i et annet fattig land. Bare i Syria er 6,5 millioner mennesker på flukt i eget land, og 4 millioner har reist ut. Et lite land som Libanon har tatt imot flere syriske flyktninger enn Europa tilsammen. En million syriske flyktninger kom til Europa i 2015.

FNs rapport fra klimapanelet antar at over 200 millioner mennesker er drevet på flukt fra hjemmene sine på slutten av dette århundre på grunn av miljøkatastrofer. Når vi sier vi er redde for å miste våre velferdsgoder dersom vi tar imot flere mennesker, må vi begynne å være tydelige på hvilke velferdsgoder vi snakker om. Vi forbruker 10 ganger så mye ressurser per person enn det som er bærekraftig globalt sett

“ FNs rapport fra klimapanelet antar at over 200 millioner mennesker er fordrevet på flukt fra hjemmene sine på slutten av dette århundre på grunn av miljøkatastrofer.

– det gir oss et medansvar i katastrofen som i dag er årsak til halvparten av de som flykter fra sine hjem. Vi kaster over 400 kg husholdningsavfall per person per år, og av dette er i underkant 50 kg mat fra vårt eget kjøleskap. Er dette en del av velferden vi vil verne om? Bør vi ikke ta et oppgjør med dette for å forebygge ytterligere økning av flyktningstrømmen?

Trondheim kommune bosatte 495 flyktninger i fjor og har mål om å ta imot 1100 tilsammen i 2015 og 2016. Alle kommuner i Trøndelag var klar for å ta i mot mennesker i nød i den største og mest intensive beredskapsoppbyggingen vi har sett. I dag står flere av mottakene tomme og hundrevis av millioner kroner som skulle hjelpe mennesker i nød har gått i lomma til eierne av mottakene. Behandlingen med å sende flyktningene videre til mottakene

har vært svært ineffektiv, og nå har strømmen av flyktninger nærmest stoppet opp mot Norges grenser.

Samme år som vi skårer høyest på målingen over det beste landet å leve i, beskriver internasjonal presse landet vårt, som var verdensmester i humanisme og nødhjelp og som bærer arven etter Nansen, som verdens strengeste land å komme inn i som flyktning. Forstår vi de langsiktige konsekvensene av å hegne om denne lykken helt for oss selv? Hva det gjør med stabiliteten i verden? Vi har ikke råd til en smålig nasjonal debatt med ei regjering som snakker nedsettende om andre folkegrupper og enkeltmennesker som nører opp til en konstruert konflikt mellom den såkalte "eliten" og "folk flest". Det siste retoriske grepet fra regjeringen for å marginalisere meningsmotstandere som tar til orde for

mer med menneskelighet er "hylekoret". Nå må debatten inn på et nytt spor hvor vi diskuterer realitetene og ikke lar oss avspore av fiffig retorikk.

Hva møter oss egentlig i årene framover? Er det slik at flyktningstrømmene vil avta? Hvilket menneskesyn og verdier er det vi dyrker når vi lukker øynene for over 4500 døde båtflyktninger i Middelhavet bare i år? Desperate mennesker tar sjansen på farefulle reiser fra krigsområder til fred, til tross for den svært store risikoen for å drukne underveis. Vi må både forebygge og inkludere.

Når vi til neste år vedtar en historisk ambisiøs klimahandlingsplan for Trondheim er det for å forebygge at enda flere fiskelandsbyer i sør forsvinner i havet og fører flere mennesker på flukt. Og når vi satser på innovasjon, handler det - som Egeland refererer til - også om nye måter å utnytte engasjement og de fleste menneskers iboende humanisme på. I inkluderingen av flyktninger har byen gått foran med nye virkemidler for medvirkning og inkludering som idédugnader, fadderordninger i arbeidslivet, kulturtilbud, og videreføring av utdanning basert på kartlegging av kompetansen blant flyktningene som kommer. Hvem er hver av dem egentlig? Hva har de gjort før, og hva kan de tenke seg å gjøre nå? Med utgangspunkt i at mennesker er ressurser og ikke et problem kommer vi langt. Som politikere skal vi ikke være naive og tro at alt vil gå smertefritt. Vårt budskap på NTNUs seminar var at mange ser verdien i de menneskene som har kommet, og at dette får fram våre kreative skapende sider!

Samme kvelden for samlingen på NTNU var det landsdekkende demonstrasjoner for "Asylretten", arrangert av Refugees Welcome to Norway. MDGs nasjonale talspersoner holdt sine appeller i Oslo og Trondheim. MDG mener at det ikke er nok at vi behandler menneskene som har fått asyl på en verdig måte. Alle som kommer hit skal få sin asylsøknad behandlet og bli vurdert på individuelt grunnlag, uansett hvor og hvordan de har kommet hit til Norge! Den kampen vant vi denne uka for de som kom over Storskog i Finnmark. Det viser at det nytter. Vi har faktisk menneskerettighetene på vår side og vi må kjempe for at den ikke skal settes til side!

Vi må holde på vår integritet i synet på menneskeverdet, i det ligger også forståelsen av at vi faktisk deler en og samme jordklode og er prisgitt forvaltningen av dens ressurser. Vi må dele ansvar med de som kommer. Det krever en seriøs tilnærming til hva det enkelte menneske trenger av kunnskap, opplæring, veiledning og omsorg når man kommer til et fremmed land - men også for alle oss som har vår historikk i dette landet. Vi kan ikke akseptere at vi ikke tar tak i vår tids viktigste utfordringer på grunn av retoriske grep fra en kommunikasjonsrådgivers skrivepult. Opphissende debatter og spill på negative urinstinkter som fremmedfrykt og mistenksomhet ovenfor andre er det siste vi trenger med den tiltakende spenningen i internasjonal politikk.

NORSKE VERDIER, HVA MENER VI MED DET?

HILDE OPOKU, VARAORDFØRER MDG OG TIDLIGERE NASJONAL TALSPERSON

At en Trondheimskele nå innfører kjønnsdelt svømmeundervisning er siste eksempel på at vi trenger diskusjon om økende kroppspress. Internasjonalisering påvirker våre verdier, og det handler om langt mer enn innvandring.

De siste ukene har diskusjonen gått i Norge og ellers i Europa om å verne om våre europeiske, og her norske, verdier som følge av et økende antall innvandrere og flyktninger. Men hva er egentlig våre norske verdier? Denne uken fikk vi vite at Huseby skole på Saupstad i Trondheim kommune har besluttet å dele svømmingen i 8. og 9. klasse etter kjønn. Årsaken er at jentene selv ber om å slippe kroppspress. Selv om rundt 40 prosent av skolens elever har innvandrerbakgrunn, kommer ønsket fra de etnisk norske jentene, uavhengig av dette.

De siste 25 år har det allerede skjedd en forringelse av våre likeverdsverdier, helt uavhengig av deflyktendemenneskenesomnå kommer hit. Hvem fortalte oss kvinner allerede på 90-tallet at vi midt i den nye friheten skulle måtte ta opp kampen mot kroppshår

og krone verket med bh'er, – gjerne helt fra barneskolealder?

Vi fremhever hvor flotte og sterke unge kvinner vi har i samfunnet i dag. Men vi overser ofte at verdiene våre unge jakter på, hva de definerer som suksess, er definert av andre og ikke av deres egen interesse. Mye tyder på at kroppspress og kommersielt påtrykk om skjønnhet er et økende problem i samfunnet. Timelange forberedelser foran speilet og intens innsats på treningsarenaer for å oppnå den perfekte kroppen og utseende er i dag blitt rutine for mange unge jenter. I tillegg skal skole og venner ha sitt.

Rapporter fra blant annet Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) fra 2014 viste at 85 prosent av unge jenter og 30 prosent av unge gutter opplever kroppspress. Respondentene oppgir at reklame hadde enten stor eller størst påvirkningskraft på opplevd kroppspress. Samtidig ser vi at antidepressiva og terapi er blitt en naturlig historie for svært mange unge, og bruken av antidepressiva økte med 34 % for kvinner mellom 15-19 år i perioden 2010-2013. Hos guttene ser vi en økning av

spillavhengighet, fysisk passivitet og økt frafall i videregående skole.

At ungdom selv oppgir reklame som en viktig årsak til kroppspress, er grunn nok til å ta dette på alvor. Derfor har De Grønne, sammen med Krf, SV og Sp, lagt fram flere forslag som Stortinget skal behandle for å forebygge kroppspress grunnet reklame, spesielt blant unge jenter. Vi mener markedsføringsloven må endres for å gi barn reell beskyttelse mot reklame, og for å hindre kroppspress og de negative konsekvensene dette har for barns psykiske helse. Samtidig er det åpenbart at det trengs mer kunnskap om årsakene til presset ungdom opplever generelt, for å kunne vurdere ytterligere tiltak for å gi barn og unge en tryggest mulig oppvekst.

De kommersielle kreftene som vi ikke er spesielt bevisste i samfunnet vårt er blitt styrende for svært mange av våre daglige valg og kanskje også holdninger. Her i landet skjeler vi tilsynelatende veldig lett til shoppingkulturens hjemland nr. 1: USA. Ikke all amerikansk påvirkning er nødvendigvis negativ, men i svært mange tilfeller er det de kommersielle tradisjonene vi importerer. Det siste tilskuddet er "Black Friday". Det mest vulgære i oss skal frem. Kampen om nærmest gratis varer får oss til å sloss i butikkene. I følge nettsiden "Black Friday Death Count" rapporteres syv døde og 98 skadde siden 2006. Men hvem roper etter tapet av norske verdier her?

De såkalte markedskreftene viser seg sjelden å være demokratiske eller kjønnsnøytrale. At det er vanskelig å la lillebror arve storesøsters skiutstyr med rosa kruseduller, er både et kulturelt, og ikke minst miljømessig og økonomisk tap for barnefamilier og samfunnet som helhet. Og hvorfor er det sosial krise for en gutt å gå med rosa ski? Hvem er vinneren? Kanskje ingen.

Kampen om enkeltindividets ukrenkelighet, uavhengig av kjønn, familierelasjoner eller posisjon, og menneskerettighetene, er noe svært mange nordmenn ønsker skal være del av våre norske verdier.

Men før vi roper skremt over enkeltindividets kriminalitet og inkluderer alle deres fredelige landsmenn og -kvinner som trussel for norske verdier, kan det kanskje være en tanke å samtidig gå våre eksisterende hverdagsvalg og verdsett etter i sømmene.

Å forgripe seg på andre er, uansett individuell nasjonalitet, brudd på norsk lov og menneskerettighetene. Men norske verdier går dypere. Hva drømmer vi egentlig om og hvor langt er vi som nasjon faktisk unna dette? Kanskje våre nye landsmenn har positive verdier å by på også, som bringer oss tilbake til det vi trodde var norsk, eller setter det i nødvendig perspektiv? En ting er iallefall klart: både kroppspress og migrasjon må løses strukturelt.

GRØNN FEMINISME – ET BEDRE LIV FOR ALLE!

HILDE OPOKU, VARAORDFØRER FOR MDG I TRONDHEIM

Publisert på mdg.no/blogg/Hilde på Kvinnedagen 08.03.2016

Miljøpartiet De Grønne er et feministisk parti, og det har vi vært siden oppstarten for drøye 25 år siden. I 2014 fikk vi reetablert et grønt kvinnenettverk nasjonalt som har jobbet aktivt for å få opp kvinneandelen på våre lister i kommunevalget. Det resulterte i at vi kunne telle opp flest kvinner, relativt sett, valgt inn i kommunestyrene i 2015.

Vi har vokst mye og mange har lurt på hva Miljøpartiet De Grønne mener om feminisme, og om partiet bør ha en egen definisjon av grønnfeminisme. Noen har hevdet at begrepet har gått ut på dato, andre at dette er helt grunnleggende for grønn politikk.

Grønt Kvinnenettverk fikk derfor i oppdrag å nedsette en arbeidsgruppe for å utarbeide en beskrivelse av hva grønn feminisme er. Oppgaven var å «utrede» begrepet – og komme med forslag til en ideologisk operasjonalisering, snarere enn en liste med realpolitiske forslag og tiltak. Tilnærminga bygget på den

historiske skjevheten i det vi oppfatter som grunnleggende menneskerettigheter, solidaritet med medmennesker, natur og framtidige generasjoner og hva det betyr i vår samtid. FNs klimapanel slår fast at klimaendringer fører til mer ekstremvær og naturkatastrofer, og at kvinner oftere enn menn dør som følge av naturkatastrofer. Klimaendringer gjør det også vanskeligere for mange av verdens småbønder, hvorav mange er kvinner.

Grønn feministisk solidaritet i den politiske debatten

I den tradisjonelle venstre-høyre-kampen, der aksene kan sies å gå mellom venstresidens likhetsfeminisme og høyresidens frihetsfeminisme, er det av største betydning at De Grønne som et grønt parti har sin egen tolkning av hva feminisme er, og hva det betyr for oss. Hva er feminisme?

Feminisme handler om å verdsette kvinner og menn likt, som likeverdige mennesker. Feminisme vil si at kjønn ikke definerer din verdi som menneske. De Grønne jobber også for et

tredje pronomen for å vise at kjønn er flytende og at identitet kan gå utenpå fysisk kjønn. Derfor skal kvinner ha like mye aktørskap som andre mennesker – det vil si at kvinner skal ha like stort handlingsrom som menn.

Vi har en lang historie av kjønnsurettferdighet der kvinner ikke har hatt like rettigheter, muligheter og friheter som menn, og dermed har vært ansett og behandlet som mindreverdige. Vi er ikke ferdig med å rette opp i denne skjevheten ennå. Derfor trenger vi feminisme. Men hva er det grønne? Hvorfor grønn feminisme?

De Grønne sier at mennesker ikke er jordas sentrum og hersker, men at alt liv har iboende verdi, og alt liv henger sammen. Her inngår vår dype forståelse og ansvarstagende for at mennesket ikke lever isolerte liv. Vi er en del av den store sammenhengen, og dette må inngå i vår frihetsforståelse.

Solidaritet og frihet

De Grønnes politikk er basert på tre solidaritetsprinsipper som trekker naturlige grenser for den individuelle friheten: solidaritet med andre mennesker, framtidige generasjoner og med dyr og natur. Dette stiller hver enkelt til ansvar ovenfor fellesskapet. Dette vil sikre den grønne friheten for alle, inkludert naturen

og framtidige generasjoner. Vårt frihetssyn vil dermed, til forskjell fra andre former for feminisme, være begrenset også av miljø og bærekraft.

Våre liv henger sammen. Vi lever sammen, vi jobber sammen og vi leker sammen. Det er vårt felles liv, våre felles muligheter og derfor er også feminisme vår felles kamp. Mange menn har også utfordringer med kjønnsstereotyper og kan vegre seg for å være hjemmeværende eller å velge omsorgsykker.

Derfor er feminisme i 2016 et av de sterkeste frihetsbudskapene i det moderne samfunn: kampen for like muligheter for alle.

De Grønne ønsker å styre fokuset vekk fra forbrukersamfunnet og over på grønnere verdier. Kvinner og menn skal ha lik rett og mulighet til å utvikle sin autonomi og leve et verdig og godt liv i tråd med egne verdier. Dette innebærer å jobbe for å frigjøre oss fra trangekjønnsroller og -forventninger og jobbe aktivt mot diskriminering på grunnlag av kjønn, innen alle samfunnsområder.

Ved å bekjempe skjønnhetspress og utseendefokus bekjemper vi også materialisme og forbruk til fordel for livskvalitet og reell frihet til å være seg selv. Fra 12 års alder er to av tre

med psykiske lidelser, jenter (kilde: Folkehelseinstituttet). Psykiske lidelser svekker livskvaliteten og muligheten til leve selvstendige liv. Blant årsakene til at mange jenter har det vondt, finner vi falske idealer og usunne forventninger til utseende, kropp og oppførsel. Ifølge SIFO-rapporten "Kroppspress og retusjert reklame" fra 2014 svarer 85 % av jentene og 30 % av guttene at de opplever et kroppspress. Slike statistikker er del av en trend. Objektivisering av kvinnekroppen har som ytterste konsekvens at ytringsfriheten til kvinner trues og krenkes av seksuell hets og trusler, samt at kvinner kjøpes til nytelse som varer, og i verste fall misbrukes og voldtas. Derfor har De Grønne tatt opp kampen mot kroppspress på Stortinget.

Sammenhengen mellom kjønn og brudd på grunnleggende menneskerettigheter er både overveldende og universell. Globalt sett er det derfor langt igjen før kvinner er ansett som likeverdige rettssubjekter og behandles som likeverdige mennesker.

Hvordan står det så til i Norge?
Som én av to nasjonale talspersoner for Miljøpartiet De Grønne og som varaordfører i Trondheim fikk jeg denne uka lov til å åpne Norges første pop-up feministhus i Trondheim. Utgangspunktet for feministhuset er at

arbeidet med kvinners rettigheter går fryktelig sakte, blant annet når det gjelder vold mot kvinner. I følge den nasjonale undersøkelsen "Vold og voldtekt i Norge" har 9,4 prosent kvinner og 1,1 prosent menn blitt voldtatt. For halvparten av kvinnene skjedde voldtekten før fylte 18 år. Dette vil si at mer enn to jenter i hver skoleklasse over hele landet blir voldtatt. Overgriperne – både de som voldtar kvinner og menn – er i følge undersøkelsen menn.

Kvinner fortsetter å møte vold og sexisme i sitt daglige liv. Og det står fortsatt dårlig til med rettsvernet for voldtekts ofre. Derfor er De Grønne sin 8. mars resolusjon i år – styrket rettsvern for voldtekts ofre.

For De Grønne som parti er det avgjørende at vår definisjon av feminisme ikke fremstilles som en maktkamp mellom kjønnene. Vi forstår feminisme som et frihetsbudskap. Et samfunn med likestilling og likeverd er et samfunn med muligheter for den enkelte, ikke en kampsone mellom kjønnene.

Gratulerer med kvinnedagen!

DEN SEKSUELLE OVERTROENS PLASS I TIDEN

RANDI ELISABETH AMUNDSEN, BERGEN MDG

Kriminalisering av horekunder, motstand mot strippeklubber, gjengvoldtekten i Hemsedal og andre voldtektsaker har gitt underlig utfall i favør overgriperen. Sakene har en fellesnevner - sex - og et syn på kvinners og menns seksualitet, som for mange tilhører en annen tid. Tendensen er en alvorlig avsporing for den seksuelle likestillingen mellom menn og kvinner, og underbygger aksepten for global utnyttelse av kvinners kropp.

Motstandere av sexkjøploven, og kriminalisering av horekunden, ønsker at debatten skal handle om forholdene for den prostituerte, og/eller prostitusjonens samfunnsnyttige funksjon for å avhjelpe trengende menns seksuelle behov. På motsatt side står tilhengerne av loven som ønsker en avskaffelse av prostitusjon på basis av at virksomheten er basert på seksuell undertrykkelse og salg av kvinnekroppen.

Diskusjonen for eller mot strippeklubber går langt på vei langs samme akse, men her dukket det opp nye argumenter til forsvar for kvinnen på tilhengersiden. Tilhengerne av strippeklub-

ber forsvarer igjen kvinnen - men nå under ytringsfrihetens fane. Kvinnens skal ha rett til å selge seksualiserte tjenester og ytre seg seksuelt til trengende menn.

Også debatten omkring voldtekt, straff og frifinnelse har det siste året gitt oss en innføring i at det ikke er så enkelt som at en voldtekt er en voldtekt. Det finnes visst så mange uklare varianter at selv i en gjengvoldtekt av en neddopet 18-åring, kan det sås tvil om offeret har villedet tre menn til å tro at dette var noe hun ønsket.

«Voldtekt er jo så mangt.» uttalte høyesterettsadvokat Gunnar Nerdrum i en kronikk i kjølvannet av Hemsedalsaken; «Det kan være en ung mann, for øvrig plettfri og med gode karrieremuligheter, som blir belønnet med dette (fengselsstraff) for en kort utskjeielse. Eller det kan være en ektemann som vil gjøre bruk av sine ekteskapelige rettigheter, men som overser at kona sier «nei» » hevder han.

Selv om en neppe kan gå ut i fra at Nerdrum representerer noe flertall, så får han overraskende mye støtte, samtidig som vi gjennom

mediene får kjennskap til stadig nye voldtektsaker som ender med frifinnelse.

Men la oss se bort i fra det juridiske et øyeblikk og heller se på menn og kvinners seksualitet i en historisk kontekst;

Gjennom lange tradisjoner har kvinnens kropp og seksuelle lyst vært belagt med skam. Noe som også kommer til uttrykk i fortidens kvinneideal hvor kvinnen skulle være seksuelt tilbakeholden, beskjeden, koketterende og føyelig. Et ideal som har sin opprinnelse i en forestilling om kvinnen som aseksuell. "Så sent som i 1880-årene hevdet lege og gynekolog Oscar Nissen, at kun 10% av norske kvinner hadde noen seksualdrift overhodet. Dette kunne han påstå ut i fra sin erfaring som kvinnelege, hevdet han."¹

Også mannens seksuelle drifter inngår i en historisk kulturell kontekst. I motsetning til kvinnens blodfattige seksualitet, forteller den samme tradisjonen at mannen fra naturens side er utstyrt med en naturlig aktiv seksuallyst. Seksualdriften hos mannen er immanent, det hviler slik sett noe uskyldig over mannens seksuelle adferd - den er naturlig. Når den seksuelle energien - selve drivkraften bak reproduksjon, kun er immanent hos mannen, vil også ansvaret for å føre slekten videre i all vesentlighet måtte pålegges ham. Koblingen til naturens immanens og til reproduksjon blir således ingredienser i et mannsideal hvor seksualitet er nært knyttet til det å være mann.

Den seksuelle overtroen har lange tradisjoner. Frem til 1800-tallet opererte man i vesten med Aristoteles sin ett-kjønnsmodell hvor kvinnen ikke ble betraktet som et eget kjønn, men derimot var hun en defekt utgave av mannen. Dette synet fikk etter hvert også en religiøs fortolkning som blant annet kom til uttrykk i ekteskapet. Ekteskapelige lover og

regler knyttet til det seksuelle feltet bidro til å opprettholde og befestet et ideal hvor kvinnen mer eller mindre var uten seksuell lyst.

Men med en rivende utvikling innen biologi og medisin ble ett-kjønnsmodellen etter hvert erstattet av en to-kjønnsmodell der forskjellen ble ansett som noe som gjennomsyrer alt ved mennesket. Biologiske kjønnsforskjeller ble brukt til å legitimere sosiale og kulturelle kjønnsforskjeller. Sædcellenes aktivitet kunne forklare gutters og menns aktivitet, målt mot det man trodde var eggcellens passivitet og kvinnelige atferd.² På nytt kunne vitenskapen bekrefte den passive, aseksuelle rollen som historiens villfarelser hadde påtvunget kvinner, og begrunne og forsvare mannens seksuelle aktivitet.

Innenfor ekteskapet mellom mann og kvinne gav det rådende synet mannen fullstendig kontroll over kvinnen - også seksuelt. I siste halvdel av 1800-tallet blir filosofen John Stuart Mill en viktig stemme i kampen for kvinners rettigheter, han fremhevet blant annet det urimelige i at kvinnen ikke engang hadde lov til å nekte ektemannen sin samleie uansett hvor voldelig og urimelig han behandlet henne.³ Kvinner ble oppdradd til å være mannens kjæledegger. Nerdrums henvisning til mannens ekteskapelige rettigheter i en voldtektsdebatt i 2016 - er således en referanse til et syn som noen allerede på 1800-tallet prøvde å komme til livs.

Det heteroseksuelle ekteskapet bærer med seg et sett med historiske linjer til seksuelle idealer og normer som vi i dag kan si er basert på vitenskapelige feilslutninger og religiøs overtro. Innenfor ekteskapet kunne der rådende seksuelle oppfatningene legitimholdes i hevd, og slik sett har ekteskapet gjennom historien også bidratt til å legitimere og rettferdiggjøre seksuell vold mot kvinner. For kvinner var sex

en ekteskadelig forpliktelse og for mannen var det en ekteskadelig rettighet.

Men det er ikke bare ekteskapet som har lagt til rette for kvinnelig og mannlig seksuell overtro, også prostitusjonen er basert på forestillinger om at menn så og si uforskyldt er underlagt sin seksuelle adferd. Da prostitusjon ble forbudt i Norge i 1842, på grunn av spredning av kjønns sykdommer, fant en det likevel nødvendig å opprettholde den under streng offentlig kontroll, av hensyn til mannen, spesielt den ugifte - som måtte få utløp for sine seksuelle lyster.⁴ Der ekteskapspakten gav mannen seksuelle rettigheter, kunne han i tillegg gjennom prostitusjon kjøpe seg rett til kvinnens kropp. I begge tilfeller la det offentlige til rette for et legitimt, maskulint seksuelt eierskap til kvinnekroppen.

Selv om seksuell likestilling og undertrykking har vært tema tidligere, er det først på 1970-tallet at den tradisjonelle seksuelle overtroen - for alvor blir utfordret i offentligheten. Blant annet bidro ulike eksperimentelle samlivsformer til å utfordre den heteroseksuelle ekteskapsinstitusjonen. Seksuell frigjøring var også en viktig side av kvinners frigjøringsprosjekt. Og som en viktig kamp i kampen ble bekjempelse av prostitusjon for mange en helt avgjørende betingelse for seksuell likestilling mellom kjønnene. Motstanden mot prostitusjon var ikke motstand mot sex - men det motsatte. Dette handlet vel så mye om frigjøring og restituering av kvinnens kropp og seksualitet. At kvinnen endelig kunne tre frem som et seksuelt vesen - medførte at både menn og kvinner ble friere i sin seksuelle atferd. Og i de påfølgende tiår ble seksualitet i seg selv, både hetero og homoseksualitet, i økende grad tema i den offentlige debatten. Seksuell frigjøring for kvinnen handlet om å tre frem som seksuelt vesen på egne premisser frigjort fra tradisjonens undertrykkende seksualsynd

offentlig akseptert vold.

Når debatter omkring prostitusjon, stripping og voldtekt på nytt har fått økt oppmerksomhet i mediene, er det ikke bare beklagelig å registrere at seksuell vold bagatelliseres. Tradisjonell seksuell undertrykking av kvinner blir forstått som frihet - for kvinnen - dette er skremmende historieløst. Tiden vil vise om det lange 70-tallet (70, 80 og 90-årene) kun var et kort historisk gløtt hvor kvinners seksuelle stemme ble hørt og kvinner og menn kunne nyte gleden av en tiltagende seksuell likestilling i den vestlige verden. La oss håpe at det heller er den siste tids tendens som er en avsporing fra en viktig utvikling bort fra overtroen om at mannens seksualiteter overordnet kvinnens. Dette er en av vår tids viktigste sosiale utfordringer i et globalt perspektiv hvor menneskehandel igjen har blitt en stor industri.

¹ Ovesen, I.W. "Fra lukkede til offentlige rom" s. 84, i "Norsk likestillingshistorie", Fagbokforlaget (2015)

² Ovesen, I.W. "Fra lukkede til offentlige rom" s. 70, i "Norsk likestillingshistorie", Fagbokforlaget (2015)

³ Ovesen, I.W. "Fra lukkede til offentlige rom" s. 72, i "Norsk likestillingshistorie", Fagbokforlaget (2015)

⁴ Ovesen (2015) Fra lukkede til offentlige rom" s. 83, i "Norsk likestillingshistorie", Fagbokforlaget (2015)

NEI TIL FORKYNNING I SKULEN – JA TIL BREI RELIGIONS UNDERVISNING

MARI BREMNES ESE

Basert på innlegg i Bystyredebatten

Trondheim Bystyre vedtok i haust med De Grøne sine stemmer å innføre aktiv påmelding til skule gudstenestene, en sak Venstre satte fokus på før jul i fjor. De Grøne meiner vedtaket opnar for meir aktivt oppsøkende undervisning i de store religionene.

I likhet med Venstre er vi i mot forkynning i skulen og dei fleste er nok einige i at forkynning og favorisering av ein religion kan vere problematisk i vår tid, men det er likevel nokre fallgruver som vi bør ta opp i denne diskusjonen.

Meir enn nokon gang ser vi at det er viktig å lære om, og få forståelse for, andre kulturar og religionar og at vi må sjå verdien av eit klasserom der barn fra stadig fleire nasjonalitetar skal få ein felles forståelse for menneskeverd.

Vi må derfor stille oss spørsmålet; kor stor forståelse får barn for kvarandre i eit splitta klasserom. Når foreldre må be om fritak om at barna deira skal aktivt møte kvarandre sin religion, kva signal sender vi til barna da?

Eg forstår veldig godt utfordringen rundt det at vi i dag stort sett snakker om ei norsk kirke når det er snakk om ein ekskursjon og eg er einig i at det er problematisk. Men burde vi ikkje da prøve ein stikk motsatt innfallsvinkel? I ein verden der dei fleste er religiøse, burde vel argumentet for inkludering i eit fleirreligiøst samfunn heller vere STØRRE fokus på ALLE religionar og ikkje mindre fokus på samtlige.

I eit forsøk på å vere nøytrale og inkluderande fjerner vi alle spor av aktiv religionsutøvelse. Men det vi ser er at religiøse mennesker fra andre land har problem med å tilpasse seg i eit

“ Målet (må) vere eit fag som er såpass nyansert og innholdsrikt at ein klasse kan vere samla og ikkje splitta i møte med ulike religioner.

samfunn som undergraver tro, samtidig som religiøse i vårt eget land føler seg krenka.

For dette er ein debatt der det er lett å krenke andre og det kan fort spore av til eit spørsmål om religion og ikkje-religion og eg er redd for at det i dette tilfellet er livs- og etikkfaget som får lide. I ein ellers teoretisk prega skule er dette eit av få fag som fremmer filosofering, undring, og forståelse for mangfold. Og med denne, og fleire diskusjonar knytta til faget er eg redd for at vi skaper splittelse, lærarar som blir redde for å tråkke feil og foreldre og barn som blir skeptiske til faget.

Å aktivt oppsøke eller få besøk av religiøse, gå

på gudstjenester, feiringar av høgtid, til tempel eller synagogar meiner eg er inkluderande og i høg grad forebyggjande i ei tid som denne. Målet bør jo derfor nå vere eit fag som er såpass nyansert og innholdsrikt at ein klasse kan vere samla og ikkje splitta i møte med ulike religioner.

Som eit tilleggspunkt ba vi derfor Rådmannen jobbe for at Trondheimsskulen skal tilby ein meirbalansert oppsøkende/aktiv undervisning overfor dei store trusretningane. Dette blei nedstemt. Dette er det rammer for i loven, vi vil fortsette å jobbe for at det også blir praktisert.

GRØNT FLAGG FOR BÆREKRAFTSMÅLENE I SKOLEN

HILDE OPOKU, VARAORDFØRER FOR MDG I TRONDHEIM

Vi kjenner alle uttrykket; Vi arver ikke jorda av våre foreldre, vi låner den av våre barn. I det ligger en forståelse av at vi skulle ha overlatt den til våre etterfølgere i bedre stand enn da vi selv tok over. Slik blir det ikke. Men gjennom utdanning og praksis kan vi styrke vår barns mulighet til selv å skape ei grønnere framtid.

Utdanning for bærekraftig utvikling er viktig og sørger for at alle barn og unge kan til egne seg kunnskaper, ferdigheter, holdninger og verdier som er nødvendige for å forme en bærekraftig framtid. Undervisning for bærekraftig utvikling er nødvendig for at de også fremover skal kunne ta reflekterte valg og delta i debatten om hvilke tiltak som er riktige og viktige for en bærekraftig utvikling.

Grønt Flagg er en internasjonal miljøsertifiseringsordning, også kjent som Eco-Schools, rettet mot barnehager, grunnskoler, videregående skoler, universitet og folkehøgskoler. Formålet med Grønt Flagg er å sikre bærekraftig utvikling gjennom miljøopplæring, og styrking av elevers medvirkning og opplev-

elsen av å bidrag gjennom målrettede aktiviteter på skolen og i nærområdet.

Grønt Flagg er et virkemiddel for å innføre miljøledelse og en drivkraft for miljøundervisning (Education for sustainable Development - ESD). Skolene og barnehagene organiserer miljøarbeidet og jobber med miljøprosjekter innen ulike miljøtemaer i henhold til miljøhandlingsplaner utarbeidet av enheten. Sertifiserte skoler og barnehager får rett til å heise det grønne flagget og får et miljøsertifikat til å henge på vegg.

Allerede på FN konferansen om bærekraftig utvikling i Rio i 1992 ble behovet for at utdanningssystemet måtte inkludere bærekraft i sine pensum vedtatt. Kapittel 36 i handlingsplanen Agenda 21 spesifiserte at alle nivåer i utdanning og opplæring bør reorienteres mot bærekrafts modellen som fastslår en utvikling som tilfredsstillende behovene til nåværende generasjon uten å sette mulighetene for framtidige generasjoner på spill. Videre ble det fastslått at alle sektorer i samfunnet må involveres i en livslang læringsprosess orientert mot bærekraftig utvikling. Implementerings

11. GRØNT FLAGG FOR BÆREKRAFTSMÅLENE I SKOLEN

planen fra Rio +10 i Johannesburg anbefalte å erklære et tiår med utdanning for bærekraftig utvikling (ESD). FN's generalforsamling fulgte opp med å erklære perioden 2004-2014 FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling (UNDESD). Siden da har begrepet blitt oversatt til praksis over hele verden med varierende resultater. Grønt-Flagg, eller Eco-Schools, ble opprettet i direkte respons til utdanningsmålene fra Rio. Programmet som har fått UNEPs tilslutning drives nå i 68 land og utgjør verdens største nettverk av lærere og elever. Med FNs 17 nye bærekraft mål som ble vedtatt i 2015 har utdanning for bærekraftig utvikling blitt ytterligere spesifisert.

Det finnes flere kompetansemål i læreplan for skoler og rammeplanen for barnehager som skal sikre at norske barn lærer om natur, miljø, klima og bærekraftig utvikling. Grønt Flagg bidrar til at disse målene løftes, og til at fokuset er kontinuerlig og tverrfaglig. Med en syv trinns metodologi som gjentas på årlig basis utgjør skolene gjennom aktiv læring et

viktig miljøbidrag i sine nærrområder.

I Trondheim har vi siden 2003 jobbet med sertifiseringsordningen i kommunes skoler og barnehager. Vi har nådd målet om å sertifisere alle skoler og barnehager, du har sikkert sett det grønne flagget vaie fra skolen i ditt nærmiljø. Nå har vi gjennom budsjettet, i tråd med Eco-Schools internasjonale strategi, bestilt en satsning på at skolene skal jobbe med FNs bærekrafts mål.

I dag og i fremtiden trenger vi unge mennesker som kan ta til handling, og med faglige godt begrunnede argumenter delta i den pågående debatten om bærekraftig utvikling, klima og miljø. Sertifiseringsordninga Grønt Flagg bidrar til å gi barn og unge kunnskap om bærekraftig utvikling, og bidrar til å gi dagens unge fremtidshåp. Alle kan gjøre litt, og til sammen utgjør det en stor forskjell. Framover blir utfordringa å få med resten av befolkninga på dugnaden.

INNOVASJON I ELDREOMSORGEN

ved nye arbeidsmetoder og kartlegging som skaper rom og kompetanse for innlevelse, empati og tilrettelagte opplevelser for den enkelte

KRISTIN STØREN WIGUM, TRONDHEIM MDG

Stortingsmelding 25, som forløperen til 29 Morgendagens omsorg, Verdighetsgarantien, og den nye Folkehelseloven understreker viktigheten av å ta hensyn til hele mennesket i framtidens eldreomsorg. Sosiale, kulturelle og åndelige behov, sekundærbehov, skal sidestilles med primærbehov. Et holistisk helseperspektiv innebærer at primær og sekundærbehov sees i sammenheng.

”Personsentrert omsorg legger stor vekt på de grunnleggende behovene vi mennesker har for trøst, identitet, tilknytning, beskjeftigelse og inklusjon. Disse fem behovene kan oppsummeres i behovet for kjærlighet.” Dette skriver Aldring og helse, nasjonal kompetansetjeneste på sine nettsider. Det nye mantraet for eldreomsorg og god pleie er nå personsentrert omsorg. Aldring og helse skriver videre at denne typen omsorg krever at vi ser personen med følelser, rettigheter og ønsker, og tar hensyn til menneskets livshistorie og situasjon. Dette krever empati hos helseansatte. Det finnes flere gode metoder som anbefales av helsedirektoratet og ulikespesialiserteressursentra for å oppøve denne type omsorg.

Det er samtidig en maktesløshet i deler av omsorgssektoren som gir seg utslag i høyt sykefravær og opplevd tidsknapphet. Rekrutteringen til omsorgsyirket, og arbeid innen eldreomsorg tilsvarer ikke behovet som kommer de neste tiårene i Norge. Hvordan er det da mulig å etterspørre ytterligere kvalitet i institusjonene og systemene som står for omsorgsservice til de eldre?

NOU 2011:11 Innovasjon i Omsorg viser til en rekke løsningsrom vi som nasjon må gå inn i for å se nytt på de store omsorgsoppgavene i tiden framover. Det er etter alle beregninger ikke mulig å oppfylle framtidens krav til omsorg med systemene slik de tenkes og praktiseres i dag - hverken økonomisk eller menneskelig. NOU 2011:11 påpeker at det allerede i frivilligheten og den institusjonelle eldreomsorgen finnes spirer til ny praksis som kan fremme organisasjonskulturer med rom for mer helhetlig og god sykepleie - i retning av å oppfylle de nye målsettingene for både folkehelse og eldreomsorg.

Stiftelsen Livsglede for Eldre gjennomførte et utviklingsprosjekt i årene 2007-2013 i samarbeid med flere sykehjem i Trondheim

kommune og tre sørlandskommuner for utvikling av sertifiseringsordning for sykehjem. Sekundærbehov likestilles her med primærbehov innenfor dagens ressursrammer. Dette skjer ved hjelp av systematisk kartlegging av behov hos den enkelte beboer, god planlegging, tydelig ansvarsfordeling blant de ansatte, og samspill med lokale ressurser. Ansatte lærer seg å jobbe etter modellen Demings sirkel. Det innebærer planlegging, utføring, evaluering, korrigerende og til slutt standardisering.

Ni livsgledekriterier innen sosiale, kulturelle og åndelige individuelle behov skal tilfredsstilles etter beboerens tilstand og interesser. Det at ansatte jobber i et holistisk perspektiv – i samarbeid og dialog med beboere og pårørende skaper livsglede også for ansatte. Ordningen styrker relasjonen mellom sykehjemmene og de lokale skolene, barnehagene og ressurser i omgivelsene, som lokalforeninger og annen frivillighet. Kriteriene er utgangspunktet for meningsfulle aktiviteter som gir frivillige konkrete muligheter til å delta og bidra for gode opplevelser hos de eldre i hverdagen.

I gangsetting av endringsprosessen fram mot sertifisering på det enkelte sykehjem, krever at enheten innfrir alle lov pålagte kvalitetskrav, og

har primærkontaktordning på plass. Dersom dette mangler, må sykehjemmet gjennomgå og utbedre sine rutiner og systemer før livsgledearbeidet offisielt kan begynne. "Å rydde i eget hus" er derfor noe enhetene kan begynne med allerede mens de venter på startskuddet til å bli med i sertifiseringsordningen. Dette bidrar i stor grad til å styrke sykehjemmenes kvalitet generelt.

Veien frem mot sertifisering er en prosess som genererer ansvarsfølelse, stolthet og positive holdninger hos ansatte. En del av opplegget er kreativt og ideskapende arbeid knyttet til trivselsfremmende tiltak for beboerne. Erfaringer fra pilotprosjektet Livsgledesykehjem tilsier at dette har positiv virkning på arbeidsmiljøet ved å gi økt trivsel også for de ansatte. Dette gir en gevinst i at sykehjemmet blir en attraktiv arbeidsplass. Studenter i praksis ønsker seg gjerne til enheter som har et godt arbeidsmiljø. Dette gjør at sertifiseringsordningen Livsgledesykehjem bidrar i spørsmålet om rekruttering til helsefaglige yrker i eldreomsorgen.

Arbeidsmiljøundersøkelsene 2010 og 2012, samt intervjudata fra ulike sykehjem, viste positiv sammenheng mellom det å arbeide

på et livsgledesykehjem og de ansattes arbeidsmiljø, tilhørighet, trivsel og arbeids glede. De ansatte opplever større stolthet over arbeidsplassen sin, dette har betydning for omdømme og i neste omgang rekruttering til sykehjemmene.

Senere undersøkelser gjort av kommune-revisjon og erfaringer fra Livsgledesykehjem over hele landet, viser også redusert bruk av tvang ved Livsgledesertifiserte sykehjem. De ansatte forteller gjennom intervju at de har fått større kjennskap til den enkelte pasients behov og dermed kunne bruke andre metoder ved motstand, uro og angst, for eksempel trøst og samtale framfor beroligende medisiner. Ved Livsgledesykehjem er det på denne måten skapt rom og metoder for nærmere relasjoner mellom ansatte og beboere. Det er ønsket av ledelsen, og det er en del av arbeidsoppgavene til de ansatte å finne løsninger som er tillits-skapende og mest mulig i tråd med det enkelte menneskets individuelle behov. Ringvirkningene av dette er store. De ansatte opplever mening med å oppdatere kartleggingene av den enkelte pasienten og de får rom til å handle etter intuitiv medmenneskelighet.

Sertifiseringsordningen for Livsgledesyke-

hjem er et godt eksempel på hvordan våre samfunnsutfordringer kan kreve innovasjon innenorganisering og systemtenkning framfor ny teknologi og materielle ressurser. Nye holdninger, perspektiver og dermed resultater kan skapes innen en institusjons eksisterende økonomiske rammer. Det krever forøvrig god og grundig utvikling, med tydelige mål, og designmetoder som inkluderer de ansatte og institusjonens ledere. Endring av arbeid-sprosedyrer og tydelige ansvarsroller utvikles i praksis gjennom pilottesting og forbedring. Overstyrende skrivebordsbeslutninger har sjelden vist stor effekt. Denne formen for innovasjon handler om mennesker og tydelige mål. Men det tar også tid. Det er viktig at våre politiske mål sikter lenger enn fire-årsperioder og skaper kontinuitet for aktørene i denne typen arbeid. Sertifiseringsordningen for Livsgledesykehjem er en av fem strategier i Meld. St. 29 for økt frivillighet i eldreomsorgen. Det er viktig at nye initiativ og eksisterende godt fungerende løsninger spiller sammen og at kommunene prøver å se metodene i sammenheng, og lære av hverandres suksess og feiltrinn. Dette bør også være relevant ved integrering av flyktninger, og omsorg for alle utsatte grupper i samfunnet.

HOLD HUMØRET OPPE!

MARIANNE MELØY, SKUESPILLER, KÅSØR OG BYSTYREREPRESENTANT FOR MDG

Æ husker at vi på slutten av 80 –tallet, leste i naturfagboka at verdens Co2-utslipp var vår tids største utfordring. På 80-tallet!

Ja, men da ordner de voksne det, tenkte æ den gangen.

Og på 90 tallet. Nå ordner dæm vel snart opp? De voksne.

Også var vi de voksne. Og det var ikke ordnet opp i.

Og skuffelsen over at de voksne aldri kom, og at en sjøl er medskyldig er overveldende.

Hvordan kan vi da holde humøret oppe?

Og nå- denne høsten da en klimafornekter er blitt valgt som president. Sarah Palin som energiminister? Haha! Fyr opp, nå skal de sitte i det Hvite hus og gledesfylt lage utslipp. Hehe. Nei. Hvordan holde humøret oppe?

Og miljøvernerene, ja innimellom tenker æ på dem (oss) som ei tante i avholdsbevegelsen som, akkurat når festen er på det artigste, river opp døra og remjer ut at nå må vi tenke på de som ligger og sover eller gyter og melker og TA HENSYN! Tenk på morgendagen.

Vi vet hun har rett, men det er så artig å feste.

Ja, endelig klarte vi å slippe unna det klamme grepet av skyld – skam – og - puritanisme

–og- Martin Luther og hver gledesstund på jord ska du betale dobbelt opp med SMERTE, så har vi det gående igjen – skyldfølelsen- jeg skulle ha vært bedre sjøl i alt fra bilkjøring til kildesortering, og hva er det jeg hiver i handlekurven? Aner ikke.

Ja, en heime på Meløya sa en gang: "De der miljøverneren, de gjør at det e ikkje artig lenger å ha det artig."

-Ja, nå setter vi oss i godstolen og koser oss med "Den sjette utryddelsen" av arter som går ut i år.

Så noe av det grønne skiftet er også å vri hodene til å kjenne at det ofte er mye Ja i å si Nei.

Når vi nå skal endres må det være en fest i vente. En fornybar en?

Ja, kan man ha det artig mens man er miljøvennlig. Tja, ein kan i alle fall gjør et forsøk, har jeg tenkt, så jeg har tatt på meg å leite etter bærekraftige vitser:

Hvor mange klimaskeptikere trengs for å skifte ei lyspære?

-Ingen, det er for tidlig å si om vi trenger å skifte lyspære.

“De der miljøverneran,
de gjør at det e ikkje
artig lenger å ha det artig.”

Vel, litt artig?

Alle barna støttet regnskogen unntatt Sara,
hun støttet Sahara.

Ikke lett å finne vitser

Hva med den vanlige? Bare køl på, nå blir det
Syden i Norden og Playa del Kåfjord

-Ja, synd for Maldivene men jeg er helt for.

En lite bærekraftig vits. Men fornybar det e
den.

Erdetikke mulig å ha det artig mens man tenker
på biologisk mangfold? ----

Jeg kommer på noe litt artig. Jeg fortalte
en eldre nabo (ei som sparer på batteriene
til høreapparatene sine) at jeg skulle på et
arrangement i folkeaksjonen for et oljefritt
LoVeSe

– ka ska du på -sa du? Og hun stirret på meg
mæ i sjokk som om det vokste gevir ut av
panna mi.

FOLKEAKSJONEN FOR ET OLJEFRITT
LOFOTEN; VESTERÅLEN OG SENJA

Å, kjære mæ! Æ trudde så tydelig at du sa at
du sku i folkeaksjonen før et hetrofilt Lofoten
og Vesterålen. Og Senja. Ja, æ synes det va rart
at du sku bli så i mot homofile .

Og så flira vi jo i lag, men hvordan holde

humøret oppe når det snakkes om det grønne skiftet samtidig som definisjonen av iskant flyttes. Er det en vits?

Ja, det har vært øyeblikk der det høres ut som hurra for klimaendringene forr nå har iskanten flytta seg, så da kan vi borre enda mer olje i det barske og sårbare arktisk – og så få til enda meir klimaendringer.

Endringer ? Forandring fryder! Jippi. Klimatilpasning fryder! Kjøp snøkanon! Ja, for i framtida skal arrangere vinteridretten på ei tynn kokainstripe av snø.

Så kommer jeg på kompisen min som storflira for noen år siden da vi så på et program om at oljebransjen sjøl kanskje har løysninga på klimakrisa- Haha. Det e som om pornobransjen skulle ta på seg oppgaven å oppfordre folk til å ha seg mindre. Og nå hører vi at at norsk gass bli framstilt så rein og grønn at det er den som skal berge verden : ja statoilsjefen sa tidligere i høst. At det vil være gunstig for verdens klima om vi åpner for oljeutbygging i Lofoten.
- Dette er jo artig! Ko-ko!

Men hold humøret oppe, mens det siver inn: ærfugl på rødlista, tørke i California, India varmerecord, sydhavsøyer som har kjøpt seg nytt land, kjære meg, når kommer de voksne? Hold humøret oppe eller så får vi hvertfall ikkje gjort noe.

Vær voksen, men spør som en unge: Har man noen sinne angra på at man tok hensyn til miljøet? Trasig at vi ikke fikk utbygd deinn

fossen, irriterende at vi ikke fikk utryddahelt den der fjellreven. Eller blåkvalen – Nei vi angra ikke på det – så i mangel på vitser samler jeg på miljøseire:

1. Ozonlaget. Det ble bedring.
  2. Sur nedbør.
  3. Mjøsa-aksjonen. Husmødre I lag og fosfatvaskemiddel farvel.
  4. Rachel Carson som skreiv boka Silent Spring. Og det blei begynnelsen på slutten før miljøgifta DDT (får man håpe)
  5. Gullfoss på Island. : Sigríður Tómasdóttir, "far, jeg kaster meg i fossen om den bygges ut!" Og går personlig til Reykjavik for å få stoppa de engelske utbyggerne. Sies det.
  6. 5 ganger har Folkaskjonen for et Oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja hindra kon-skvensutredning og åpning for oljeboring i LOVESE. 5 ganger!
  7. Drammenselva. Tverrpolitisk enighet om å rense opp elva. Fra nedsnakka Drammen til oppsnakka Drammen.
  8. Strandryddardag. Artig og nyttig dugnad som sprer seg.
  9. Costa Rica ! Treplanting og nei til oljebransjen. Biologisk mangfold lønner seg.
  10. Framgang for fjellreven.
- og 11-12-13-14 og 10015 miljøseire hjelper noe på humøret.

Ja, det er beint ut som man kan få lyst til å vandre inn i framtida med lette dansesko istedenfor å trampe på fest med karbontunge slalomstøvler. Ja, for det skal være artig og. For det er jo det det hele (gravalvoret) handler om, at vi skal ha det artig i framtida også.

